ANTHROPOSOPHIE

MAANDBLAD

VOOR SOCIALE, PAEDAGOGISCHE EN GEESTESWETENSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

INHOUD.

2de JAARGANG N° 7 JULI-NUMMER 1923

UITGEGEVEN ADMINISTRATIE 45 PARKSTRAAT — UTRECHT

AARDSCHE EN KOSMISCHE KRACHTEN

DOOR F. W. ZEIJLMANS v. EMMICHOVEN.

I.

In een eindelooze rijkdom van kleuren en vormen bloeit de natuur voor ons op. Oneindig vele en steeds wisselende gewaarwordingen stroomen door de poorten van onze ziel, door de zintuigen, naar binnen en wekken in ons gevoelens op van lust en onlust, van vreugde en droefheid.

Wie slechts droomende die gewaarwordingen beleeft, blijft heen en weer schommelen tusschen de door hen opgewekte gevoelens en kan alleen in de aanvaarding van de noodzakelijkheid hunner afwisseling een passieve bevrediging vinden. Een fatalistische stemming neemt dan zijn ziel in bezit en gedroomde verlangens naar vreugde en geluk ruimen meer en meer veld voor een alles verstikkend pessimisme.

Wie echter wakende de natuur tegemoet treedt, zoekt te midden van die wisselende gevoelens naar het vaste punt van waaruit hij hen kan beheerschen en doorzien en van waaruit het mogelijk is de gewaarwordingen en gevoelens te doordringen met eigen geestelijke kracht. Hij tracht de samenhang te begrijpen die er bestaat tusschen zijn gevoelens en de verschijnselen die de gevoelens in het leven riepen. Hij tracht te doorgronden wat de verschijnselen in hun eigen wezen uitdrukken.

Want de verschijnselen spreken een eigen taal. Kleuren, lijnen, vormen, tonen, alles in de natuur spreekt een taal, waarvan het begrijpen alleen mogelijk is voor wie met liefde tot de verschijnselen gaat om hun eigen aard te leeren kennen. Een uiterlijke beschrijving die we geven zouden staande tegenover de verschijnselen, is daarvoor niet voldoende. Wat de verschijnselen te zeggen hebben omtrent hun eigen, innerlijke zijn, onthullen ze alleen wanneer de menschelijke ziel, met de

krachten van hoofd en hart samen, zich met hen tracht te vereenigen. Voor de zintuigen en het verstand alleen, blijven ze stom en vertoonen ze slechts hun omhulsel.

Verschillende krachten werken er in de natuur en uit de werkingen dier krachten worden de verschijnselen geboren.

De verschijnselen spreken ons zelf van die krachten.

We zien hoe het oppervlak der aarde voor een groot deel bedekt is met planten. Hun kleur is groen, de stille, rustige kleur, die een weldaad is voor oog en gemoed.

Maar het groene wat we zien, is slechts een gedeelte van de plantenwereld. Onder de grond zijn de grauwe, kleurlooze wortels, die zich in de aarde boren. Boven het groen uit verheffen zich de bontgekleurde bloemen.

Zoo zien we in de kleuren al de plant drieledig voor ons, en deze drieledigheid wijst ons in de richting van de krachten waardoor zij in het leven werd geroepen.

De kracht die de wortels in de aarde doet dringen is tegengesteld gericht aan de kracht die de bloemen in het licht laat open bloeien. Hun verhouding is een polaire.

De wortels verbinden zich met de aarde; zij groeien uit naar alle kanten en nemen bestanddeelen van de aarde in zich op.

Uiterlijk laten de wortels al zien dat ze één zijn met wat in de aarde leeft. Zij hebben de hardheid, de hoekige, rechte vormen van de minerale wereld. Hun kleur is grauw en vaal als de aardkorst.

Aardsche krachten zijn het die in de wortels der planten werken en die de stengels of stammen uit de bodem drijven. Ook in de stengels kunnen we de wortelkrachten vervolgen. De stengels zijn hard, soms hoekig; zij schieten in rechte lijnen omhoog wanneer de wortelkrachten sterk zijn. In andere gevallen, bij zwakke wortels, zijn de stengels wankel, soms kruipend, niet bij machte zich overeind te richten.

Soms worden de bladeren nog door diezelfde krachten beheerscht. De paardebloem (taraxacum) bijvoorbeeld, die met een sterke, rechte wortel diep in de grond zich boort en hooge, krachtige, bladerlooze stengels in de lucht doet schieten, heeft

bladeren die in een breede, platte rozet op de grond blijven liggen, die zich niet boven de aarde kunnen verheffen, en waarvan de sterk ingesneden, lange, smalle bladeren laten zien hoezeer de wortelkrachten hier nog invloed hebben.

Deze wortelkrachten zijn dezelfde als de krachten uit de minerale wereld, die de strakke, hoekige, mathematische vormen der kristallen bepalen. Zij trekken het stoffelijke samen, verdichten het tot harde, zware, scherp begrensde kristalvormen.

Het zijn de krachten die het vloeibare tot verharding brengen, die het golvende, weeke, innerlijk-losse, een eigen, vaste gestalte geven.

De ijsbloemen, die de vorst op de ramen vormt, bestaan uit duizende naaldfijne kristalletjes. De diffuse waterdampen die de kamer vulde, zijn tot ontelbaar vele lichaampjes verhard.

We zien hoe deze krachten individualiseerend werken. Hoe ze uit de continuiteit het individueele doen ontstaan.

Zeer duidelijk worden de stammen der boomen door die aardsche krachten beheerscht. De stam is eigenlijk als een uitstulping van de aarde te beschouwen. De aarde zet zich in de stam voort, en de schors kan, evenals de aardkorst, de bodem voor een plantenwereld worden.

Wie een oude bemoste eik aanziet, en een levend beeld daarvan voor zijn geest laat oprijzen, herkent erin een deel van de aarde, geindividualiseerd en tot eigen leven gebracht.

Typische stoffen vindt men in de wortels en schors van de planten. Ik noem hier slechts de bitterstoffen, zooals de wortel van de paardebloem en de gentiaan die bevat; looistoffen waaraan de eikenschors en de kinabast zoo rijk zijn. Allen stoffen die een samentrekkende werking hebben; stoffen waarvan de bittere of wrangzure smaak in den mond ons de krachten die er in verborgen zijn doet herkennen als van dezelde aard als de reeds beschreven aardsche krachten. Neiging tot samentrekking, tot verharding, tot individualiseering, dat zijn hun kenmerken.

Daartegenover nu staan de krachten die werken in alles wat bloem- en bloesemachtig is in de plant.

De bloemen ontwikkelen zich aan het licht. Zij gaan open in het licht, zij wenden er zich heen, zij heffen er zich naar op. In het donker sluiten de bloemen zich en neigen naar de aarde.

Enkele nachtbloeiers maken hierop een uitzondering en geven daarmee te kennen dat de maankrachten op hun bloemen sterker invloed hebben dan de krachten van de zon.

Zooals de wortels in het gebied van de aarde leven, in het gebied van de zwaarte dus, zoo leven de bloemen in het rijk van het licht en de warmte. Kosmische krachten beheerschen hen.

Het licht toovert schitterende, bonte kleuren in hun bladeren.

Ook de vormen der bloemen neigen naar het kosmische, naar het stralend-ronde. De paardebloem, en vele andere, bloeien als een stralende zon. Bij andere weer drukt het kosmische zich uit in de weeke, gebogen lijnen, in de zacht-rondende vormen van de bloemen.

Duidelijk staan tegenover elkaar de mathematische lijnen en vormen uit het aardsche-minerale rijk en de golvende, soepele lijnen en vormen die op een kosmische invloed wijzen.

Onder deze beide invloeden staat elke plant. Nu eens overweegt de eene invloed, dan weer de andere.

We zien bijvoorbeeld de akkerwinde (convolvulus) met haar dunne, tengere wortelstok. Een lange, zwakke stengel kruipt over de grond, onmachtig zich uit eigen kracht op te richten, steunzoekende bij andere planten, bij een hek of paal, om er zich dan om heen te slingeren. Krachten uit de kosmos grijpen de stengeltop en trekken hem omhoog, draaiende in steeds dezelfde richting. Dezelfde kosmische krachten beheerschen ook de talrijke, groote bloemkelken, die alleen bij zonneschijn zich openen.

Een geheel tegengesteld beeld laat de paardestaart (equisetum) zien. Hier is alleen een kaarsrechte stengel, met kransen van weer rechte zijstengels. De heele plant is met enkele lineaal-strepen te teekenen. De stengels voelen hard aan; hun kleur is vaal; ze zijn sterk kiezelhoudend.

Krachten uit het kristallenrijk beheerschen de plant. De plant

lijkt zelf een soort plantachtig-mineraal. Het kiezeloxyde, waaruit de aardkorst voor het grootste deel bestaat, schijnt zich hier in plantengedaante, levend, te willen vertoonen.

Behalve de kleurenrijkdom der bloemen, die hun verwantschap met het licht bewijst, heeft ook het verspreiden van geuren, het vormen van aetherische oliën en aromatische stoffen, een kosmisch karakter.

In de geuren vervluchtigt zich het stoffelijke; het komt er tot aan de grens van het ponderabele. We weten dat het nog stofdeeltjes zijn, zij het ook in uiterst verdeelde toestand, die ons zintuig beroeren, maar zoozeer wordt het stoffelijke erin uiteengedreven dat de geuren ons haast als iets bovenzinnelijks aandoen.

Zooals we bij het proeven van de bittere stoffen uit de wortels, het samentrekkende, het verhardende, zintuigelijk konden waarnemen, zoo nemen we het zich-vervluchtigende, zich-alomuitbreidende, zich- in-den-kosmos-verliezende waar, wanneer we de geur van een bloem ruiken.

Tusschen de kleurlooze wortels en de bontgekleurde bloemen, bevindt zich het bladstelsel van de plant in een soort van bewegelijk evenwicht. Nu eens staat het blad zeer onder de invloed van de wortelkrachten, zooals bij de iris, die lange, rechte, spits toeloopende en harde bladeren heeft, of zooals bij het duizendblad met zijn sterk gedifferentieerde, diep ingesneden bladergroepen, dan weer staat het meer onder den invloed van de bloesemkrachten, zoodat de bladeren dan, als bij vele labiaten, rond en bloemachtig van vorm zijn en door hun aetherische olieën zelf geuren verspreiden.

Bij het typische blad, zooals vele heesters en boomen dat hebben, is een evenwichtstoestand bereikt tusschen de beide krachten, en dan zien we dat het blad het eigenlijke, kenmerkende deel van de plant, de oerplant, is.

Hoe Goethe dit beschreven heeft in zijn Metamorphosen leer, is reeds enkele malen in dit tijdschrift uiteengezet. Ik kan volstaan met daarnaar te verwijzen.

Het blad verricht de eigenlijke plantaärdige funkties, namelijk

de vorming van koolwaterstoffen, zooals suiker en zetmeel. Uit de lucht maakt de plant daarvoor koolstof vrij.

Zoo leeft het blad in de lucht, zooals de wortels in de aarde en de bloemen in de warmte en het licht.

Het blad is het typisch plantaardige. De wortels toonen hun samenhang met het minerale, terwijl in de bloemen een streven is naar het dierlijke. Geslachtsorganen in aanleg en een oxydeerende stofwisseling wijzen in die richting.

Zoo zien we hoe de plant ontspruit uit het aardsche. Zij vouwt haar bladeren uiteen in de lucht en spreidt de bloemen open in het licht. De plant wortelt in het minerale, van waaruit zij opstijgt als groene plant, om in de bloemvorming te streven naar het dierlijke, zonder dit echter te bereiken. Op het hoogtepunt van de bloemvorming gekomen, trekken alle krachten van de plant zich samen in het zaad, en een nieuwe kringloop begint.

De groene kleur drukt de evenwichtstoestand uit waarin het blad zich bevindt. We denken hierbij aan de kleurenrij van het zonnespektrum waar het groen in het midden ligt tusschen geel, oranje, rood eenerzijds en blauw, indigo, violet anderzijds. De geel-roode kant van het spektrum bevat de heldere, aan het licht verwante kleuren. Aan het einde daarvan nemen we een duidelijke warmtewerking waar. Blauw en violet vormen de donkere zijde die overgaat in het ultraviolet, vanwaar een chemische werking uitgaat.

Ook hier een drieledigheid. Licht- en warmtekrachten, zooals we die zagen overheerschen in de bloemen, tegenover de chemische krachten, samenhangend met de duisternis, zooals we die vonden in de plantenwortels met het chemisme van hun zoutstofwisseling. Tusschen beide in de krachten van het vegetatieve leven die tot beeld geworden zijn in het bladgroen.

STRAFRECHT EN MISDADIGER

DOOR MR. MAX STIBBE.

II.

Eén der problemen, waarover in het strafrecht het meest is gestreden, is dat van het opzet. Allerlei theorieën heeft men opgesteld om de begrippen van opzet en schuld bij de misdaad nader te komen. Deze theorieën heeft men zóó uitgewerkt, dat ze ten slotte in de praktijk van de rechtspraak min of meer bruikbaar werden. Desalniettemin zijn ze in de hoogste mate abstract en laten het wezen van den misdadiger geheel buiten beschouwing; ze spreken eigenlijk over het van den misdadiger geabstraheerde strafbare feit. Ongaarne zou ik de lezers van dit blad vergasten op een uitgebreid relaas daarover. Populair gesproken zegt men, dat iemand „opzettelijk" een strafbaar feit begaat, als zijn wil gericht was op dat feit; aan zijn „schuld" is een strafbaar feit te wijten, wanneer het geschiedt door de roekeloosheid van den dader; dan wil hij het feit niet, maar aan zijn onvoorzichtigheid is het te wijten. Hierdoor onderscheidt men twee soorten van misdrijven, de opzettelijke of doleuze en die aan schuld te wijten zijn, de culpoze.

Iets zeer eigenaardigs doet zich voor in ons wetboek van strafrecht. Daarvan behandelt het eerste boek de algemeene regels voor de strafbaarheid. Daar vindt men b.v. de soorten van straffen, de verschillen in strafbaarheid van kinderen en volwassenen, de strafbaarheid van ontoerekenbaren, regels voor strafbaarheid van poging tot misdaad, uitlokking tot misdaad, etc. In de twee overige boeken vindt men dan de verschillende strafbare feiten omschreven, en wel de misdrijven in het tweede, de overtredingen in het derde boek. Behalve eenige uiterlijke verschillen, bestaat voor het onderscheid van misdrijf en overtreding geen geldende reden. Uit gebrek aan moed om zelf te denken en om te breken met het oude, heeft men dit

onderscheid gehandhaafd. Ik zal hierop nog terugkomen.

Bij oppervlakkige lezing van het tweede boek, zal het iedereen opvallen, dat in elk artikel haast, bij de omschrijving van het strafbare feit, gebruik is gemaakt van het woord „opzettelijk" of van een gelijk beduidende uitdrukking. Het is dan ook begrijpelijk, dat de vraag over het opzet, of de misdadiger het misdrijf al dan niet gewild heeft, een allesbeheerschende vraag is. Men zou terecht verwachten, dat onder de algemeene regels van het eerste boek een omschrijving of definitie te vinden zou zijn van de begrippen opzet en schuld, of minstens van opzet alleen. Geen spoor echter daarvan. Wèl was een definitie te vinden in oudere wetboeken en ontwerp-wetboeken. Onze tegenwoordige strafwet echter, die tot stand kwam in het jaar 1886, in een tijd, dat het materialisme op zijn hoogtepunt stond, zwijgt er over en laat alles over aan den strafrechter. In dien tijd twijfelde men of de mensch wel een ziel had, en als men zooiets meende te moeten erkennen, dan had men er nog maar bedroevend vage voorstellingen van. De realiteit der zielekrachten van het willen, van het voelen en van het denken en hoe die zielekrachten onderling en met het lichamelijke samenhangen. Hoe weinig men de werkelijkheid en de levende kracht van willen en denken doorzag, dat blijkt ook ten sterkste uit de strijd der theorieën over 't opzet.

Waarom sprak de wetgever niet over opzet? Was het wijsheid, omdat hij meende, dat het menschelijk zieleleven zoo individueel verschillend is, dat het in een wettelijke regel toch niet vast te leggen is? We mogen de wijsheid des wetgevers niet betwijfelen. Maar de mogelijkheid is er ook nog, dat de wetgever zijn zwakheid voelde en de moeilijkheid liever maar overliet aan den rechter.

Hoe dit zij, het *feit* deed zich voor, dat men daar ondervond — terwijl het materialisme hoogtij vierde, dat bij de opzetkwestie iets te pas kwam, waar het starre logische, aan het uiterlijk waarneembare geschoolde denken niet veel mee beginnen kon. Niet zoo lastig was het om de omschrijvingen voor de verschillende misdrijven vast te leggen; daar behoefde

men slechts de uiterlijke handelingen te beschrijven. Als het ware als vierkante blokken kon men die opnemen en netjes naast elkaar zetten. En het aangenaamst zou het geweest zijn, als men op die wijze alles had kunnen hanteeren. Helaas was er iets, dat roet in het eten strooide. Daar was een element, dat men niet zoo kon oppakken, als die vierkante blokken. Dat liep tusschen de vingers door, als men het wilde aanvatten, het was niet te grijpen voor de grove vingers van de materialistische denkers. De harde blokken van het uiterlijk gebeuren was het eenige waarmee men overweg kon. Wat zacht en vloeibaar was als het water, dat zich met de vingers niet opnemen laat, daar had men geen gevoel meer voor. Dat was de ziel.

Andere wetten gelden voor het vloeibare, steeds veranderende, levende element van de ziel, dan die, welke voor de vierkante, harde, doode blokken van de uiterlijke natuur gelden. Men kent tegenwoordig alleen de wetten van het laatste, die van het eerste niet. Die zielewetten moet men ook op een heel andere wijze vinden, dan de wetten in de zintuigelijk waarneembare wereld. Dat spreekt vanzelf, het vloeibare water moet men met een ander instrument opnemen dan de vierkante blokken; de vingers deugen daarvoor niet.

De methode om wat aan ziel en geest in de wereld leeft, te bestudeeren, brengt de Anthroposofie. Eén der geweldige dingen, die Dr. Rudolf Steiner aan de menschheid heeft gebracht, is de grondslag voor een werkelijke psychologie, die inzicht geeft in het konkrete werken der zielekrachten in het lichaam van den mensch. Dat kan men nalezen in „Von Seelen rätseln".

Verdiept men zich daarin, dan kan men tot het besef komen, dat denken, voelen en willen konkrete zielemachten zijn, die werken in den geheelen mensch, maar in een bepaald deel van den mensch zich centraliseeren; en wel het denken in het hoofd, het zenuw-zintuigstelsel, het voelen in het rythmische borstsysteem, het willen in het ledematen-stofwisselingssysteem. Dat is begrijpelijk van uit alle mogelijke gezichtspunten.

Nemen we er een. De mensch kan tot de buitenwereld in verschillende betrekkingen staan. Hij kan in contact zijn met de buitenwereld en wel zóó, dat deze in hem dringt. Dat gebeurt in het zenuw-zintuigstelsel; de zintuigen nemen de indrukken van de buitenwereld op, de zenuwen dragen ze verder en met de hersenen vormt men de begrippen. De tweede mogelijkheid is dat de mensch zich afgescheiden voelt van de buitenwereld. Dat is het geval bij het borstsysteem. Zooals het hoofd in alle opzichten zich openstelt voor de buitenwereld, zoo gesloten is de borst met zijn rythmisch systeem; en zoo heeft de mensch ook door zijn gevoelens een innerlijke wereld, die afgescheiden is van de buitenwereld. En de derde verhouding van de mensch tot de buitenwereld, is opnieuw een contact, maar nu zoo, dat de mensch zichzelf in de buitenwereld draagt, zijn innerlijke impulsen naar buiten brengt. Dat is het geval met het willen, dat werkzaam is in het stofwissel-ledematensysteem. Door de handelingen zijner ledematen, de zintuigen van zijn wilsimpulsen, daardoor maakt de mensch zijn lot. Van dit willen kunnen we opmerken, dat het geheel onbewust verloopt. Het eenige wat bewust wordt, is de voorstelling die vooraf gaat: ik wil dit of dat doen, mijn hand vooruit bewegen b.v.; dan voltrekt zich het wilsproces, waarvan wij niets gewaar worden en daarna heeft men de tweede voorstelling: ik heb mijn hand vooruit bewogen. Die twee voorstellingen worden in den regel niet zoo nauwkeurig onderscheiden, de handeling verloopt te vlug daarvoor.

Zeer in het kort is hier een en ander aangeduid, dat men in de Anthroposofische litteratuur gedetailleerder kan vinden.

Wanneer kunnen we nu spreken van opzettelijke handeling? Als we minstens de eerste voorstelling in ons bewustzijn hebben. Als we dus het bewustzijn hebben: ik wil dit of dat doen. Ik neem een voorbeeld, dat in het tegenwoordige strafrecht valt: Twee lieden zijn het niet met elkaar eens, de een windt zich op, maakt zich kwaad en ten slotte gaat hij de ander te lijf en rost hem af. Dan is daar een opzettelijke mishandeling.

Maar stel nu eens, dat iemand in een auto zeer hard over

de weg rijdt, sneller desnoods dan de wet toelaat. Opeens komt uit een door struikgewas verborgen zijweg een boertje op een fiets aan, wordt aangereden en gedood. Dan is dit zeker geen opzettelijke handeling.

Waarvoor is nu de wetenschap of iemand opzettelijk een daad verricht van gewicht, wanneer men — zooals in vorige artikelen is uiteengezet — de misdadiger niet meer door een rechter en gevangenbewaarder laat behandelen, maar door een psychiater of opvoeder in een therapeutisch-paedagogische inrichting? Dat is hiervoor noodig, omdat alleen diegene, die opzettelijk een misdrijf hebben gepleegd in zoo'n inrichting thuis hooren. Geen ander is in den waren zin van het woord misdadiger.

Aldus is voor de werkelijke misdaad een strafrecht overbodig, de kwestie van de misdaad is een geestelijke en geen juridische aangelegenheid, zooals is uiteengezet. Wat overblijft voor het rechtsgebied is de schadevergoedingskwestie. Als schadevergoedingskwesties kan men ook al die strafbare feiten beschouwen die nu onder de „overtredingen" vallen. Geen bezwaar zal het ook zijn om op zoo'n overtreding een vaste boete bv. te stellen. Iemand die bv. in een auto harder rijdt dan de wet of verordening toelaat, betaalt een vaste boete, of een evenredige boete. Het opleggen van zoo'n boete is de eenige overblijvende taak van het strafrecht, waarbij de vraag van schuld of opzet geheel buiten beschouwing kan blijven.

Resumeerend heeft het strafrecht in den zin zooals het tegenwoordig bestaat, geen bestaansrecht meer. De werkelijke misdaad verdwijnt uit het strafrecht. Al datgene, wat geen misdaad is, zouden we met eenig recht overtreding kunnen noemen en daarover zou dan een strafrecht kunnen handelen. Een afpaling van de begrippen opzet en schuld is niet noodig, de zaak gaat alleen erom of degeen die de daad verrichtte haar opzettelijk verrichtte of niet. De zinlooze onderscheidingen die men tegenwoordig maakt, krijgen zin. Van wezenlijk belang is echter, datgene, wat niet meer valt onder strafrecht: het behandelen van den misdadiger. Het wezen van den misdadigen mensch

te leeren kennen is opgave voor de toekomst. Dat is moeilijker dan het interpreteeren van wetten en het opleggen van zooveel jaren gevangenisstraf. Dat eischt de bewuste ontwikkeling van de eigen zielekrachten om tot de levende zielekrachten van den anderen mensch te kunnen doordringen. Daarvoor helpt geen wetsinterpretatie. Maar alleen is dat mogelijk door de Anthroposofie, die de methode aangeeft om een werkelijke kennis van de menschelijke ziel te verkrijgen.

NIETZSCHE.

DE „UEBERMENSCH" EN DE MENSCH

DOOR DIANA BECKENHAUPT.

„Man sieht Nietzsche ins Auge und weiss wo das Ziel der Menschheit liegt."

„Wen er nicht einmal zu Tode beschämt,
Wen er nicht einmal zu Tode gelähmt,
Hat nie auch nur im Traume geahnt,
Was für ein Geist da fragt und mahnt."

(An Nietzsche). Christian Morgenstern.

„De mensch is iets, wat overwonnen moet worden", dat is het beheerschende motief van Nietzsche's „Zarathustra", dat is de grondtoon van zijn wezen. Het machtige probleem: wat is de mensch? heeft Goethe reeds in zijn „Faust" doorworsteld. Ook de philosophen der romantiek hebben jubelend en triomfeerend de boodschap van den mensch verkondigd. Sprak niet Fichte het trotsche woord: „Dat is de mensch, zou hij niet een heilige eerbied voor zichzelf hebben en beven en sidderen voor zijn eigen majesteit?" Heeft niet Novalis al de moedige uitspraak gedaan: „God wil goden" en „onder menschen moet gij God zoeken?" Maar Nietzsche overtrof hen nog door zijn stoutmoedige Prometheus-woorden: „Ich habe den Uebermenschen gefunden, was gehn mich die Götter an?" Goethe die hem als een strever naar den Uebermensch voorkwam heeft hij het woord toegejubeld:

„Das Unvergängliche
ist nur dein Gleichnis!
Gott der Verfängliche
ist Dichter .... Erschleichnis ...."

Het hoogste, wat deze koene geest zich kon denken, wat hij zich droomde, heeft hij belichaamd in den „Uebermensch".

Met hartstochtelijke, bijna smartelijke zelfovergave heeft hij getracht den „Uebermensch" te scheppen.

„Aber zum Menschen treibt er mich stets von neuem, mein inbrünstiger Schaffens-wille, so treibt's den Hammer hin zum Steine.

„Ach, ihr Menschen, im Steine schläft mir ein Bild, das Bild meiner Bilder; Ach, dass es im härtesten, hässlichsten Steine schlafen muss...."

„Vollenden will ich 's; denn ein Schatten kam zu mir — aller Dinge Stillstes und Leichtestes kam einst zu mir!

„Des Uebermenschen Schönheit kam zu mir als Schatten."

In deze heerlijkheid en deze smartelijkheid van het scheppen ging Nietzsche's innerlijke leven op. Aan het nog-niet-zijnde: den „Uebermensch" hing al zijn hoop en al zijn liefde. In hem zag hij den zin van het bestaan verwerkelijkt: „Der Uebermensch ist der Sinn der Erde." Met meesleepende-dichterlijke kracht bezong hij de grootheid en de deugd van den „Uebermensch", maar hij kon zijn beeld niet vormen, hij voelde hem als een in hoogeren zin reeds bestaande, maar hij kon hem niet omvatten [1]). Hoog verheven boven hetgeen zelfs zijn grootsche dichterlijke scheppingskracht in staat was tot wezen te vormen, dacht hij zich den „Uebermensch". Met eerbiedige bescheidenheid noemde hij zich: „ein Verkündiger des Blitzes, ein schwerer Tropfen aus der Wolke: dieser Blitz aber heiszt „Uebermensch". Dit beschouwde Nietzsche als zijn hoogste missie „te schrijden, als een schaduw van hetgeen komen moet," maar hij wist ook, dat het zijn ondergang was. Tot „het stilste uur", zijn gebiedende meesteres, die hem tot zijn lot om te verkondigen dreef, zeide hij:

„Laat dit aan mij voorbijgaan. Het is boven mijn kracht!" „Daar sprak het weer zonder stem tot mij: „Wat hebt gij te beteekenen, Zarathustra! Spreek je woord en ga te gronde!" En ik antwoordde: „Ach is het mijn woord? Wie ben ik? Ik verwacht den waardevollere, ik ben niet waard, ook maar aan hem ten onder te gaan."

---

[1]) vgl. Rudolf Steiner, „Die Rätsel der Philosophie".

Toen sprak het weer zonder stem tot mij: „Wat hebt gij te beteekenen? Ge zijt mij nog niet deemoedig genoeg. De deemoed heeft de hardste huid".

Dat zijn woorden van een man, dien men zoo dikwijls hoogmoedswaanzin heeft verweten. Waar vindt men bij de velen, die voor bescheidener doorgaan, zulk een grootsche bescheidenheid?

Was Nietzsche ook niet in staat het beeld van den „Uebermensch" te scheppen, zoo wilde hij den weg aanwijzen, die tot dit ideaal kan voeren. Als een „Gewissenhafter des Geistes", was Nietzsche genoodzaakt Darwin's ontwikkelingsleer aan te nemen. Maar zijn ziel was te levend, zijn geest te stoutmoedig en te zeer naar het hoogste dorstend, om bij deze ontwikkelingsleer te kunnen blijven staan [1]). Een andere wetenschap kende zijn tijd nog niet, een geesteswetenschap werd nog niet verkondigd. Deze naar geest schreeuwende denker leefde in een tijd, waarin de materialistische wereldbeschouwing het enthousiasme der waarheidszoekers deed ontvlammen. Zoo schiep hij bij de ontwikkelingsmogelijkheden, die de natuurbeschouwing gaf een nieuwe: elk wezen heeft uit zichzelf een hooger wezen geschapen, het dier heeft den mensch in zich gedragen, zou de mensch ook niet een hooger wezen uit zich geboren kunnen doen worden, een nieuw innerlijk wezen in zich voortbrengen? Scheppende zielekrachten moet de mensch daartoe ontwikkelen [1]). In den hoogeren mensch sluimeren deze krachten, hij is de weg, de brug tot den „Uebermensch", maar ook hij is nog te onvoldoende toegerust. Stamelend bijna spreekt hij van deze deugden, die in den hoogeren mensch aanwezig moeten zijn, opdat uit hen de hoogere deugden van den Uebermensch kunnen uitgroeien. Voor alles moet een volkomen bereidwilligheid tot het offer, de smart, den ondergang in den mensch leven. De mensch moet hetgeen hij als z'n zijn beschouwt, met toewijding offeren, opdat een hoogere mensch uit hem, zal kunnen ontstaan. De diepe waarheid, die ook in de legende van den phoenix verborgen ligt, stond op in Nietzsche's geest.

---

[1]) vgl. Rud. Steiner, „Die Rätsel der Philosophie".

„Verbrennen musst du dich wollen in deiner eignen Flamme: wie wolltest du neu werden, wenn du nicht erst Asche geworden bist!...

„Ich liebe Den, der über sich selber hinaus schaffen will und so zugrunde geht!" — —

Die ten onder gaan zijn de waardigen die op het hoogere wachten; zij zijn innerlijk groot en rijp tot hun ondergang.

„De boom aan den berg" die hoog boven mensch en dier uitgroeide, wacht. Waarop wacht hij toch? Op den bliksem, die hem vellen zal. Zoo wacht de hoogere mensch op den bliksem, die het lagere vernietigen zal, opdat in hem een hoogere, als het ware nieuwe mensch zal opstralen.

„Was gross ist am Menschen, das ist, dass er eine Brücke und kein Zweck ist: was geliebt werden kann am Menschen, das ist, dass er ein Uebergang und ein Untergang ist.

„Ich liebe Die, welche nicht zu leben wissen, es sei denn als Untergehende, denn es sind die Hinübergehenden".

Hij heeft de groote verachtenden lief: die hun tegenwoordige zijn verachten, want het zijn de groote vereerenden: want zij hebben eerbied voor hetgeen de mensch als dierbaarste, als hoogste ideaal in zich kan dragen, want zij zijn: „pijlen van verlangen naar den anderen oever". Hij heeft hem lief, die zijn idealen niet ergens in de sterrewereld ophangt, in een nevelachtig „jenseits", maar die ze op aarde verwerkelijkt, die zich aan de aarde offert, opdat ze een waardige woonplaats voor den „Uebermensch" moge worden. Hij heeft den rijke, den schenkende lief, den grooten liefhebbende, die zijn geheele zijn aan den „Uebermensch" offert, die het schenken nooit moei wordt, wiens ziel overvol is, zoodat hij zichzelf vergeet en alle dingen in hem zijn: zoo worden alle dingen zijn ondergang. Hij heeft hem lief, die de toekomstigen rechtvaardigt en de voorbijgeganen verlost.

Drie veranderingen moet de mensch doormaken, voordat hij den nieuwen innerlijken mensch: den Uebermensch, in zich heeft doen opstaan. 1. Hij moet tot kameel worden. Eerbiedig moet zijn geest worden, sterk en gewillig om te dragen. Hij

knielt neder om het zwaarste gaarne op zich te nemen. Hij vernedert zich, want hij is trotsch; hij toont zijn dwaasheid, want hij is wijs; hij komt tot de menschen, die hem niet verstaan, want hij dorst naar begrijpen. Hij heeft degenen, die hem verachten lief, want het is zoo moeilijk te dragen. Hij offert zich voor zijn taak: het succes laat hij voor anderen over. Het gevaar der verzoeking treedt hij krachtig tegemoet; de vrees, die hem wil verlammen overwint hij. Niet door gouden illusies tracht hij de levenswerkelijkheid te vergeten: zijn ziel wil hongeren ter wille van de waarheid. Troosteloos, verschrikkelijk mag hem het leven schijnen, hij wil in het vuilste water afdalen, wanneer het het water der waarheid is.

II. Nu is hij rijp geworden voor de tweede verandering. Hij wordt tot leeuw. Van een gewillig-dragende wordt hij tot vrije, hij wijst alles af wat hem van buitenaf opgelegd wordt. Hij worstelt met zijn laatsten meester, de machtige goudglanzende draak, het groote: „Gij moet". Op elk van zijn schubben straalt het „Gij moet" hem tegen. De ontzettende macht der conventie, van doode vormen treedt hem in den weg. Maar het „Gij moet" zal tot een „Ik wil" worden! Hij moet zich zijn innerlijke vrijheid, zijn vrijheid van geweten op zijn vijand veroveren, want de uiterlijke moraal moet door innerlijke, in den mensch zelf te scheppen, gedragslijnen bedwongen worden. Hij moet zich een recht tot nieuwe waarden scheppen.

III. De held moet nog tot kind worden. Hij moet onschuldig worden. Wat de menschheid doorleefd heeft aan schuld en zonde: de smaad der menschheid moet hij achter zich laten! Nu eerst begint hij te leven: als nieuwgeboren, met gelukzaligheid overstraald, lacht hem het leven toe. Alles wordt hem nu tot een spel, tot een vrij, gelukkig, scheppend handelen; uit de opwellende rijkdom van zijn innerlijk leven schept nu de rijke geest. Nu kan hij „ja" zeggen tot het leven, want alles is nieuw geworden. Zijn wil heeft hij veroverd, zijn wereld heeft hij gevonden.

Met dezelfde wijden grootschen blik overziet Nietzsche het *kwaad*. Hij ziet daarin een noodzakelijke realiteit. Uit den

strijd met het kwaad moet een hooger goed voortkomen. „Das Böseste ist nötig zu des Uebermenschen Bestem". „Aus dem Tiefsten muss das Höchste zu seiner Höhe kommen". Maar de menschen zijn te klein om met een waarlijk breeden blik den wordingsgang der menschheid te overzien. Daarom behandelen zij den misdadiger met de hardheid van hun eng gemoed, met de wreedheid van hun angst.

„So findet mir doch die Gerechtigkeit, welche Liebe mit sehenden Augen ist. Aber aus den Augen der Richter blickt nur der Henker und sein kaltes Eisen".

Men verdoemt een mensch naar zijn uiterlijke daden, maar wat hem daartoe dreef, vraagt men niet. Bestaat het kwaad dan slechts in uiterlijke daden? Bestaat het goede alleen daarin, dat men slechte handelingen vermijdt? Wie waagt het, zijn oordeel dan uit te spreken, voordat hij met diep waarheidsgevoel zichzelf veroordeeld heeft?

„Und du, roter Richter, wenn du laut sagen wolltest, was du schon alles in Gedanken getan hast, so würde jedermann schreien: „Weg mit diesem Unflat und Giftwurm!"

Liever is hem nog een boosdoener dan een schijnheilige. Niet de boosheid der menschen doet hem wanhopen, maar dat hun deugden zóó valsch zijn, dat het slechts verborgen ondeugden zijn. Deze uitspraak, die toch geheel en al moreel is, heeft het misverstand in het leven geroepen, dat Nietzsche, deze vertegenwoordiger van het „Ethische Pathos" [1]) de profeet der decadentie van onzen tijd zou zijn. Wie de hoogere moraal, waarop Nietzsche wijst, niet *wil* zien, wie zijn zeer ernstigen toon niet hoort, wie niet de reinheid van zijn hart bespeurt, die in zijn werken uitstroomt, die kan dit alles slechts te gemakkelijk verkeerd opvatten. De vernedering die Nietzsche ondergaan heeft charakteriseerde Christian Morgenstern:

„Ja, gib der Welt nur Wein und Brot
doch sieh nicht hin, wen du gespeist,
Bei dem und jenem wird's wohl Geist
Bei den zu vielen nichts als — Kot".

[1]) Christian Morgenstern.

Ook Nietzsche kon dit vermoeden. In „Das Kind mit dem Spiegel" beschrijft hij een droom van Zarathustra. Een kind kwam tot hem met een spiegel.

„O Zarathustra" sprach das Kind zu ihm, „schaue dich an im Spiegel". Toen hij in den spiegel zag, slaakte hij een kreet en zijn hart was ontzet, want niet zichzelf had hij daarin gezien, maar de grijns van een duivel en hoongelach. En hij begreep het beeld van zijn droom en de beteekenis:

„Meine Lehre ist in Gefahr, Unkraut will Weizen heiszen! Meine Feinde sind mächtig worden und haben meiner Lehre Bildnis entstellt, also dass meine Liebsten sich der Gabe schämen müssen die ich ihnen gab."

Nietzsche's leer van goed en kwaad begrijpt in hoofdzaak, dat het kwaad omgevormd moet worden in een hooger goed. Het vergif wordt tot balsem, duivels worden tot engelen, de hartstochten tot zielebanden. De zich bevrijdende geest moet de wilde honden der booze lusten, die van lust in hun schuilplaats huilen en zich los willen rukken, kunnen bedwingen. De reine van geest moet zich van gebondenheid en onzuiverheid, die nog in hem mochten zijn, reinigen. Sterk zijn de verzoekingen, die den edelen mensch van de bereikte hoogte willen afwerpen.

„Ja, ich kenne deine Gefahr. Aber bei meiner Liebe und Hoffnung beschwöre ich dich: wirf deine Liebe und Hoffnung nicht weg! ....

„Ach, ich kannte Edle, die verloren ihre höchste Hoffnung...

„Nun lebten sie frech in kurzen Lüsten, und über den Tag hin werfen sie kaum noch Ziele.

„Geist ist auch Wollust" — so sagten sie. Da zerbrachen ihrem Geist die Flügel: nun kriecht er herum und beschmutzt im Nagen.

„Einst dachten sie Helden zu werden: Lüstlinge sind es jetzt. Ein Gram und ein Grauen ist ihnen der Held.

„Aber bei meiner Liebe und Hoffnung beschwöre ich dich: wirf den Helden in deiner Seele nicht weg! Halte heilig deine höchste Hoffnung! —"

Is het nog noodig te zeggen, dat Nietzsche's „immoraliteit" een hoogere moraliteit is?

Men zegt, dat hij de deugd heeft aangevallen en bespot; het is de conventie, de dwang, de innerlijke gemakzucht, de schijn-deugd die hij bestrijdt.

„Ich gehe durch dies Volk und halte meine Augen offen: sie vergeben es mir nicht, dass ich auf ihre Tugenden nicht neidisch bin....

„Sie sind kleiner geworden und werden immer kleiner: — das aber macht ihre Lehre von Glück und Tugend.

„Sie sind nämlich auch in der Tugend bescheiden — denn sie wollen Behagen. Mit Behagen aber verträgt sich nur die bescheidene Tugend."

Het zou niemand invallen Savonarola's moraliteit in twijfel te trekken. Iedereen weet, dat hij de tragische vertegenwoordiger der moraal in zijn onmoreelen tijd is geweest. Met hartstochtelijke welsprekendheid wees hij op de gebreken van zijn tijd, slingerde hij zijn vervloekingen naar het verdorven Florence en de in een zinnenroes levende tijdgenooten. Hoe weinigen zijn er echter, die Nietzsche's moraliteit begrijpen, hoe weinigen begrijpen, hoe veel grooter nog de moraliteit moet zijn, die ook over de gangbare deugden haar drievoudig: „Ekel, Ekel, Ekel" uitroept! Deze reine ziel stikte in de bedorven lucht der deugden en ondeugden van zijn tijd, hij ontvluchtte naar de bergen naar een frissche atmosfeer en van daar richtte hij de kreten van zijn smartelijke verontwaardiging tot de menschen:

„Ist eure Seele nicht Armut und Schmutz und ein erbärmliches Behagen?

„Wahrlich, ein schmutziger Strom ist der Mensch. Man muss schon ein Meer sein um einen schmutzigen Strom aufnehmen zu können, ohne unrein zu werden". —

Wat is hun geluk? Het is armoede en onreinheid en erbarmelijk genoegen. Het geluk behoorde echter het bestaan zelf te rechtvaardigen, het moest de hoogste zin en waarde van het bestaan in zich besluiten. Wat is hun rechtvaardigheid? Het is niet de rechtvaardigheid, die zichzelf beoordeelt. Wat

is hun deugd? Zij is niet door een zwaar lijden veroverd. Zij is voorzichtigheid en overleg en innerlijk behagen. De aarde is klein geworden en daarop trippelt de laatste mensch rond, die alles klein maakt. Men is niet meer eenzaam, want men heeft behoefte aan warmte, men zoekt de aanraking met zijn buurman, want die brengt aangename droomen en men noemt dat menschenliefde!

Men vertrouwt iedereen; heeft men ruzie, dan verzoent men zich spoedig, want men wil rustig leven. Men spaart zijn gezondheid, want ziekte is een onaangename toestand. Men werkt, want werk is een prettige tijdkorting, maar men past er op, dat deze tijdkorting toch vooral niet te inspannend wordt. Men wordt niet meer arm, men wordt niet meer rijk, beide geven te veel last. Men regeert niet meer, men gehoorzaamt niet meer, want het is alles een te groote moeite.

Op vele plaatsen heeft Nietzsche deze kleine deugden gebrandmerkt, maar men begrijpt hem niet.

„Sie verstehen mich nicht: ich bin nicht der Mund für diese Ohren..... — Unbewegt ist meine Seele und hell wie das Gebirge am Vormittag. Aber sie meinen, ich sei kalt und ein Spötter in furchtbaren Spässen."

Aan dit kleinzielige behagen, aan alles wat zich deugd *noemt* en het in werkelijkheid niet is, gaan de menschen te gronde. Hij zou hun willen toeschreeuwen, hoe klein, hoe erbarmelijk datgene is, wat zij hun deugden noemen. Hij wil hun den „Uebermensch" toonen als het hoogste doel, opdat ze zich zelf zullen verachten en in hun geslagenheid het zullen uitschreeuwen van verlangen naar iets hoogers.

„Was ist das Grösste, das ihr erleben könnt? Das ist die Stunde der grossen Verachtung. Die Stunde, in der euch auch euer Glück zum Ekel wird und ebenso eure Vernunft und eure Tugend".

Maar hij hoorde nog niet dat iemand uitriep: „Mijn geluk en mijn deugd zijn armoede en onreinheid en erbarmelijk genoegen". Zij zijn met zich zelf tevreden. „Spracht ihr schon so? Schriet ihr schon so? Ach, dass ich euch schon so schreien gehört hätte!

„Nicht eure Sünde, — eure Genügsamkeit schreit gen Himmel!”

Zooals Savonarola een martelaar der immoraliteit van zijn tijd was, zoo was Nietzsche de martelaar der immoraliteit *en* van de zoogenaamde moraliteit van het achter ons liggende tijdvak. Zijn weg was een lijdensweg. In zijn verachting van den mensch ligt een groote liefde, een smartelijke, brandende liefde voor het beste, wat hij in de menschen zocht en niet in hun kon vinden.

„Schaffen will der Liebende, weil er verachtet! Was weiss der von Liebe, der nicht gerade verachten musste was er liebte!”

Zijn grootheid was de grootheid van een martelaar, zijn moeilijk, zwaar lot dat van een bezwijkenden strijder. Hij ging ten onder door den ondraagbaren last, dien hij zich zelf had opgelegd: door de menschen, door zich zelf, door zijn eenzaamheid:

„Furchtbar ist das Alleinsein mit dem Richter und Rächer des eignen Gesetzes. Also wird ein Stern hinausgeworfen in den öden Raum und in den eisigen Atem des Alleinseins.

„Heute noch leidest du an den Vielen, du Einer: heute noch hast du deinen Mut ganz und deine Hoffnungen. Aber einst wird dich die Einsamkeit müde machen, einst wird dein Stolz sich krümmen und dein Mut knirschen. Schreien wirst du einst: „Ich bin allein!”

„Einst wirst du dein Hohes nicht mehr sehn und dein Niedriges allzunahe, dein Erhabnes selbst wird dich fürchten machen wie ein Gespenst. Schreien wirst du einst: „Alles ist falsch!”

Hij moest ten ondergaan, omdat hij niet *dat* kon vinden, wat zijn diepe verlangen rechtvaardigde. Hij was een kreet naar verlossing, een weeklacht van het in den mensch lijdende goddelijke.

Maar het in den mensch lijdende goddelijke kon hij niet bevrijden. Een ander heeft dat gedaan. Rudolf Steiner heeft in zijn werk „Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten” den veiligen weg voor den mensch tot zijn hooger Ik getoond, de zekere verwachting gegeven, dat dit ideaal bereikt kan

worden. Maar dankbaar moeten wij dezen stervenden held zijn, dat hij bereid was, uit liefde bereid, zulk een zwaar lot op zich te nemen om een eersteling te zijn voor een nog onzekere toekomst; één die door zijn ondergang de verbinding heeft geschapen met een hoogere menschheidsontwikkeling, die hij prophetisch vooruitgezien heeft. Wij kunnen hem met eerbied en dankbaarheid zijn eigen woorden naroepen: „Ich liebe Den, der über sich selber hinaus schaffen will und so zugrunde geht ..." Ich liebe die Untergehenden, denn es sind die Hinübergehenden". —

MEDEDEELINGEN.

Eenheid door synthese of gemeenschap in Christus?

CORNELIS LOS.

Het is een opmerkelijk feit, dat in een steeds grooter getal menschen diepe religieuze behoeften ontwaken: een onbewuste drang naar de geestelijke wereld, die men niet in de verstarrende vormen der confessioneele religies bevredigen kan. Nu wordt dit vaak genoeg door velen geconstateerd, die dan met een zekere voldoening wijzen op de oneindige bontheid der „geestelijke stroomingen", die overal in toenemende mate zich ontwikkelen. Daartoe worden degenen aangetrokken, die noch in hun dagelijksche arbeid, noch in hun eigen zieleleven iets vinden, waarin ze hun eigenste menschzijn tot uitdrukking voelen komen. Want er bestaat in onzen tijd een diepe kloof tusschen de samenleving, tusschen alles wat met cultuur samenhangt en wat men in zich als het waardevolle van zijn wezen beleeft. In het bijzonder voelen jonge menschen, dat alles om ons heen de scherpste en schrijnendste tegenstelling met ons innerlijk wezen vormt, dat er eigenlijk nauwelijks iets is, waarin we op waarlijk menschelijke wijze onze krachten en vermogens met eenige innerlijke waardeering tot uitdrukking kunnen brengen. Wanneer we dus trachten ons menschzijn te redden, doordat we onze beste krachten en ons enthousiasme willen geven aan een beweging op geestelijk-maatschappelijk gebied, dan moet deze zoodanig geaard zijn, dat ze de ontoereikendheid, het mechanisch-zielverwoestende van onze tegenwoordige maatschappij *omvormt*, tot een levend-bewegelijk zinvol menschheidsorganisme, waarin ieder individu op waarlijk vrije wijze tot uitdrukking kan komen. Daarvoor is noodzakelijk, dat men doordringt tot het wezen van alles, wat aan onze tegenwoordige samenleving ten grondslag ligt en de historische wording daarvan, om daardoor eerst te kunnen beseffen, hoe wij alleen nog maar leven in verouderde tradities en alles, wat aan een ware cultuur van onzen tijd zou beantwoorden, nog geschapen moet worden. Om tot een zinvolle gemeenschap te kunnen komen is bovendien een bewustzijn noodig voor de absolute ontoereikendheid van onze abstracte, alleen op de uiterlijke wereld gerichte verstandscultuur, die zoo dringend het beleven van de geestelijke realiteit der verschijnselen noodig heeft.

Wendt men zich nu tot de vele geestelijke stroomingen van onzen tijd, dan ziet men, dat de meesten een bepaald deel uit het verleden van het menschheidsproces of de geestesgesteldheid in ieder geval daarvan, in het bijzonder bestudeeren. Ongetwijfeld komen sommigen hier tot interessante, zielbevredigende resultaten, maar bovenstaande eisch in aanmerking genomen, kan men niet inzien, welk ander nut zulke „geestelijke liefhebberijen" zouden hebben, dan welke andere verheffende bezigheid ook. Bij de meesten is verre het besef te zoeken, dat ons geheel en al een waarlijk „geestes"leven ontbreekt en ons kennen en weten niets meer is dan een reusachtige hoeveelheid opeengestapelde feiten, waarin vooral de jeugd nu reeds en nog erger in den komenden tijd ten onder moet gaan. Bij enkelen, die meenen dit kwaad dan wel te beseffen (mystiek, theosofie, enz.) mist men elk besef voor den tegenwoordigen stand van onze cultuurontwikkeling en een *juiste* waardeering van een hoogtepunt in het Westersche *geestes*leven, dat waarlijk op dien naam nog aanspraak kan maken en dat in den tijd van een Goethe, Fichte, enz. werd bereikt en van welk culminatiepunt het algemeene cultuurleven weer is afgestort om te verstarren onder Engelsch-Amerikaansch mechanisme.

De aanhangers van al deze geestelijke stroomingen meenen nu, dat wanneer zij hun bijzondere onderwerpen van belangstelling uitwisselen: „zoeken naar een synthese, de diepere eenheid van wetenschap, wijsbegeerte, kunst en religie," men mag hopen, dat de menschheid weer tot vrede en geluk zal komen. Zoo heet het in de aankondiging van het nieuwe tijdschrift: *„De Tempel"*, tijdschrift gewijd aan vrij-religieuze stroomingen.

Men kan evenzeer hopen, de voortstormende locomotief in zijn vaart te stuiten, door een lucifer op de rails te leggen. Het is wel zeer pijnlijk te voelen, hoe ver de menschen, bij wie zulk een gedachte kan opkomen, nog moeten zijn van eenig besef voor den ijzingwekkenden afgrond waarin onze cultuur dreigt te verzinken. Wat kunnen zij verwachten, wanneer men de leege verstandsabstracties der vrijzinnig-protestantsche religie, de mechanische gedachtespinsels der moderne wijsbegeerte, de wonderlijk-phantastische zweverijen van z.g. occultisme, spiritisme, astrologie e.d. bij elkaar gaat voegen? De gedachte aan de naaste toekomst der menschheid wordt daarbij een huiveringwekkend spooksel en dat tegenover een opgroeiend geslacht, dat *hunkert* naar een diepgaande, reëele kennis, een innerlijk doorleven van de geestelijke wereld in haar alles doordringenden samenhang met de ons bekende wereld. En welk een onderscheidingsvermogen moet men veronderstellen, wanneer men meent, dat ook Anthroposophie dit bonte lappenkleed wel met een kleurtje kan versieren? Elk besef van de cultureele taak der Anthroposophie, haar voort-

stuwende kracht voor een ware geestescultuur in onzen tijd is hier ver te zoeken. Anthroposophie tracht den mensch wakker te schudden uit zijn slaap, die hij liefst zoo rustig mogelijk volhoudt, om maar niet te beseffen, dat hij noch in de hem omringende wereld, noch in zijn eigen wezen iets grijpen kan, wat hem eenige werkelijkheid waarborgt, dat hij overal in het niets stort. Anthroposophie wil ons wakker schudden, roept ons dat voortdurend toe, om den geestesmensch in ons te doen ontwaken, om een levensrealiteit in onszelf en daarmee in de wereld te vinden. Eerst in dat streven vinden we een nieuwe eenheid in het verbindende geestes-element: den levenden Christus. Christus geeft ons de mogelijkheid ons innerlijk zoo te versterken, dat wij een nieuwe geestesgemeenschap met onze medemenschen terugvinden, die gedragen wordt door zijn levende kracht. Overal waar gestreefd wordt in dezen geest, met het besef, dat in *onzen* tijd zonder levenden Christusgeest geen dieper geestelijk leven *kan* zijn, zullen menschen in dieper-wederkeerig begrijpen elkaar trachten te vinden, hoe groot de moeilijkheden daarbij ook mogen zijn. Eerst daardoor kan een nieuwe eenheid, die sociaal voelen, die vrede en geluk kan brengen, gevonden worden.

De Torenbestormer.

De strijd tusschen Stof en Geest in den mensch, is het motief van het spel dat Herman Teirlinck ontworpen heeft voor de viering van het 15e Lustrum van het Delftsch Studentencorps.

Het oude Marktplein in Delft, met als achtergrond de overweldigend-schoone toren, zelf al de uitdrukking van de overwinning van den Geest op de Stof, is het tooneel. Bont gekleurde vlaggen hangen uit alle huizen.

Op een hooge troon voor de toren zit de Stof, een huiveringwekkende, plompe demon, en onder hem, op het Marktplein, verschijnen de zeven hoofdzonden. Het zijn kleurrijke groepen, elk gevolgd door den Dood. Zij doen een rondegang over het plein.

Op hen volgen de drie Duisternissen, die de Liefde, de Tucht en de Wetenschap ten grave dragen en opsluiten in de toren, op iedere trans één.

Over het verlaten Marktplein loopt dan de Mensch, „ongerept, in ongeknakte levensbegeerte".

De Zonden omringen hem en bieden hem hun gaven. De Mensch bezwijkt en zinkt neer. De schimmen van den Dood omsluipen hem.

Vier Pelgrims naderen. Eén van hen wekt den Mensch op en toont zijn ware gedaante. Het is de Geest.

Vriendenscharen komen den Mensch te hulp. Een geweldige strijd ontbrandt. De Zonden en hunne trawanten worden teruggedrongen.

De Geest beklimt de toren, eerst één trans, dan de tweede, de derde. Nauwelijks zichtbaar is zijn blinkende gedaante hoog op de toren.

Op de transen worden vlaggen ontrold; schitterende loovers dwarrelen als wolken door de lucht. Uit de hoogte klinkt bazuingeschal: „Dit is de weg!"

De mensch stormt over het plein en beklimt de troon. De Stof zinkt ineen, de vrije mensch neemt zijn plaats terwijl de torenklokken luiden en een jubelend lied weerklinkt.

Zoo is de zeer verkorte inhoud van dit spel.

Het was van een groote schoonheid. De feestelijke vlaggen en vaandels, de kleurige, fraai bewegende groepen, en vooral de ontroerende figuur van den Mensch; zijn verleiding en zijn zegepraal.

Maar het bleef een spèl!

In de beschrijvingen die tevoren werden gegeven kon men lezen dat dit spel een feest moest worden. Een feest voor ieder die het zou meemaken, voor speler en toeschouwer. Allen moesten innerlijk mee beleven de overwinning van den Geest. Het moest een feest worden in de harten van ieder die er bij zou zijn en niet een schouwspel slechts dat men kwam zien.

Toch bleef het dat laatste. Had het anders kunnen zijn?

Wie samen komen om een feit te vieren van de overwinning van den Geest, kunnen dat toch alleen doen wanneer ook werkelijk die Geest een overwinning heeft behaald. Eerst wanneer die overwinning innerlijk beleefd is in de ziel van de toeschouwers en spelers, wanneer ze gevoeld hebben dat in hen de Geest gaat heerschen, eerst dan kan dàt feestelijk worden gevierd. Dan kan een feest opbloeien uit het enthousiasme van ieder die dat meemaakt.

Maar moelijk kan men zich voorstellen dat soldaten op het slagveld een overwinningsfeest vieren terwijl de slag nog eerst recht ontbranden moet en een nederlaag hen dreigt.

In hoe geringe mate is die strijdende Geest een realiteit in het cultuurleven van onzen tijd. Wanneer er iets ontbreekt in alle uitingen van dat cultuurleven, zoowel op sociaal, op religieus, als op wetenschappelijk gebied, dan is het juist die levende, strijdende, zegepralende Geest.

Gesproken wordt er veel over geest en het geestelijke, maar de wijze waarop dat gebeurt is geestloos.

Niet tegen een materialisme dat zich bezighoudt met de materie en het materieele moet strijd worden gevoerd, maar tegen de denkwijze die bij de beschouwing van de materie en van het materieele geestloos is, d.i. van den Geest verlaten!

De erkenning daarvan, samen met de krachtige wil dit te veranderen, zou een reden kunnen zijn tot feestelijk enthousiasme. Dit ontbreekt echter in werkelijkheid evenzeer als het ontbrak na de vertooning van dit spel. Het warme applaus tenslotte gold de goedgeslaagde, kunstzinnige voorstelling.

Het is zeer te bewonderen in degenen die tot dit openluchtspel het initiatief namen en in de kunstenaars die de uitvoering ervan mogelijk maakten, dat een dergelijke schoone poging werd gewaagd.

Maar zoolang de strijd tusschen Stof en Geest zelf niet met geestdrift is gestreden, kan een symbolische vertolking van dien strijd nooit tot een feest worden voor spelers en publiek. Z. v. E.
